

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 636. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1833_518A_1-txt-shoot-idm34388.pdf (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Keiser Augustus.

Cicero skal have fortalt, at, mens *Cæsar* endnu levede, drømte han engang, at han havde stævnet Endeel af Byens Junkere op paa *Capitolet*, fordi *Jupiter* vilde udmelde En af dem til Roms Fyrste, og at den Unger-Svend, som *Jupiter* pegede paa og sagde, skulde ende Borger-Krigene, stod saa lyslevende for ham, at han Dagen efter gienkiendte ham paa Timen, da han mødte ham paa Mars-Marken, hvor Ungdommen havde deres Øvelser. Det slog ham naturligtvis, og ved at spørge sig for, hørde han, det var den unge *Octavius*, paa Fædrene-Side ubetydelig, men en Syster-Søn og Knæsætning ad *Cæsar* ^{*Plutarks} *Cicero*..

637Om denne Drøm kan Man nu tænke hvad Man vil, især da Ingen endnu har fundet Spor deraf i *Ciceros Skrifter*, men at det slog mere lige til, end Man selv i *Plutarks* Dage kunde vide, er en universal-historisk Kiends-Gierning, saa det er i alle Tilfælde en af de lykkelige Formodninger, Tiden har stadfæstet, at den i alle Henseender lille *Octavius* skulde som *Keiser Augustus* komme til at spille en større Rolle i Verdens-Historien end baade *Cæsar* og alle de Store i Rom. Han var født under *Ciceros* Consulat ^{*Plutarks} *Cicero*. *Suetons Augustus*., altsaa i det mærkelige Aar da *Pompeius* tog *Jerusalem* og *Catilina* vilde gjort ved *Rom*, hvad *Sylla* truede med, og da *Cæsar* blev myrdet, laae *Octavius* og studerede i *Apollonia*, en dengang berømt Stad i Epiros (Albanien), hvorfra han dog temmelig snart kom til Rom og krævede *Antonius*, der havde alt *Cæsars* Efterladenskab under Hænder, til Regnskab for sit Arve-Gods, som er det største om ikke det eneste Vove-Stykke, Man veed af ham; thi er *Forsigtighed* en "Borgemester-Dyd," da var *Octavius* alt i sine umyndige Aar moden til Consulatet, som han ogsaa virkelig, anbefalet af *Cicero*, opnaaede. Man hører derfor heller slet intet til hans Helte-Gierninger, enten ved *Philippi*, hvor han lykkeligvis ikke engang var i sin Leir, da *Brutus* brød derind, eller ved *Actium*, men derimod seer Man, han vidste godt at benytte sig baade af de Seire hans Tropper vandt, og af alle dem, *Romerne* havde vundet, og saadan en klog General trængde baade Rom og hele Verden høilig til; thi *Romuluser* havde der nu været Nok af, saa Tidens Tarv var en *Numa* den *Anden*, og en saadan Fredens Genius efter *Martis-Sønnen* (*Mamertineren*) var *Octavius* aabenbar efter *Sylla*.

Dog, før *Octavius* kunde ret komme i Ro og glimre som *Augustus*, havde han mange Fortrædeligheder med den 638ubændige *Antonius*, som Ingen ret kunde holde Styr paa uden *Kleopatra*, og skiøndt vi umelig her kan indlade os dybt i disse Klammerier, hvori Kvinderne desuden spille Hoved-Rollen, kan vi dog saameget mindre gaae dem reent forbi, som *Ægypten* ved denne Leilighed blev en *Romersk Provinds* og afrundede smukt det mageløse Verdens-Rige, hvori Middel-Havet var som en Ind-Sø.

Antonius vilde gerne bilde Folk ind, at han nedstammede fra *Hercules* og lignede ham op ad Dage, men da han endelig vilde i Høiden, som han kun var ilde skikket til, skulde han heller ført sin Stam-Tavle op til *Æolus*, thi han var, i det Mindste i sin Tid, den største Vind-Mager under Solen. Hvordan det i Grunden hængde sammen med hans Tapperhed, er vanskeligt at sige, da det er klart, han mellem Historie-Skriverne gjaldt for en stor Helt, uden at de dog har været heldige nok til at opdage nogen *Kiends-Gierning*, der svarer til deres Lov-Taler, men han var "en lystig Broder," som spasede og svirede med alle Folk uden Persons Anseelse, og han var en Ødeland, som kunde sætte en heel Verden overstyr, derfor tilbad Man ham i Leiren og gik i Ilden for ham. Det var da egenlig Bægeret og Pungen, der lagde Kraft i hans Arm, men uagtet begge Dele ogsaa bidrog til den Styrke, han havde i Munden, var han dog, efter *Romernes* Dom, en god Taler, kun lidt svulstig, og saavel mod *Pompeius*, da han var En af de Almue-Tribuner, der flygtede til *Cæsar*, som efter Snig-Mordet, viiste han unægtelig baade at han var et lyst Hoved og havde gode Tale-Gaver. Det Sidste, saavel som Gavmildheden, maa have ligget til Familien, thi hans Far-Fader, *Marcus Antonius*, var saa stor en Taler, at han nær havde overtalt *Bødlerne*, *Marius* sendte efter hans Hoved, til at lade ham beholde det, og hans egen Fader var saa rundhaandet, at hans Kone, som var i Slægt med *Cæsar*, maatte see ham paa Fingrene og kunde dog 639ikke hindre ham fra imellem at give et Stykke bort af hendes Sølv-Tøj ^{*Plutarks} *Antonius* og *Marius*..

Hvordan nu *Antonius*, der aldrig regnede Penge og knap kunde nægte sine Venner end sige sine mange Veninder Noget, holdt Huus med *Cæsars* Midler, kan Man forud vide, og desmere uforskammet fandt han det af *Octavius* at forlange Regnskab af ham, og affærdigede ham som en næsviis Dreng, men nu tyede *Octavius* til *Cicero*, der da ogsaa viiste sig som hans store Velynder, hvorover han maatte høre af *Brutus*, at han kun arbejdede paa at skaffe sig en naadig Herre ^{*Plutarks} *Cicero* og *Antonius*. *Appians* Borger-Krig III. 13-23. 29-39..

Saaledes har ventelig Keiser *Augustus*, der selv beskrev sit Levnets-Løb, fremstillet Sagen, men ellers meende kloge Folk i *Rom*, at *Antonius* og *Octavius* var ingen Narre, at de for Alvor skulde være usaattes, mens *Cassius* og *Brutus* levede; men at de kun legede dødelige Fiender, for at have et godt Paaskud til at ligge i Leir og for at sætte *Cicero*, der i Skygge-Raadet spillede Hoved-Rollen, Blaar i Øinene ^{*Appians} *Borger-Krig* III. 39-40. 80., og skiøndt vi er meget for unge til at dømmе i saa gamle Sager, kan vi ikke nægte, de synes at have Ret. Stakkels *Cicero* holdt imidlertid, stolende paa *Octavius* sine Torden-Taler mod den fraværende *Antonius*, som han, ved at kalde "*Philippiker*" har sat ved Siden ad de Demosthenske, dem til liden Baade, ja, han fik endogsaa *Antonius* erklæret for Fædrenelandets Fiende, men vaagnede ynkelig af sin

søde Drøm, da Octavius, saasart han var blevet Consul, forligde sig med *Antonius* og *Lepidus*, blandt Andet om at lade den Taler slaae ihjel, paa hvis Tunge hvad Romerne kaldte *Frihed* vel laae i sidste Aande-640Dræt men kunde dog endnu, naar Cæsarer døde, gjøre deres Arvinger Uleilighed. Med inderlig Glæde modtog og betalte *Antonius*, ved høilys Dag, siddende paa Thing-Stedet, *Ciceros* Hoved og høire Haand, som siden længe laae til Skue, hvor hans Taler havde fortryllet *Romerne*, og dette ene Træk af den Rædsels-Tid, den sidste Tre-Hjørning skabde, kan være os Nok, da det tilfulde viser os, Man havde endogsaa bidt Hovedet af Skam ^{*}Plutarks *Cicero* og *Antonius*. Appians Borger-Krig III. 50-63. 82-96. IV. 2-6. 19-20.. Tre-Mændene delde for Resten strax den Part af Romer-Riget, *Cassius* og *Brutus* ei havde besat, imellem sig som god Prise, og de To gjorde, efter Seiren ved *Philippi*, ligedan med hele Verden, paa *Italien* nær, som endnu kaldtes *Frihedens* Hjem og Herredømmets Sæde, saa *Antonius* skulde regiere uindskrænket i *Østen* og *Octavius* i *Vesten*, medens dog *Nord-Afrika* blev indtil videre *Lepidus* og *Sicilien* den opsætsige *Sextus*, Søn af *Pompeius*, overladt ^{*}Plutarks *Antonius*. Appians Borger-Krig V. 65. 72. Dion Kassios XLVIII. 28.. De to Sidste fik snart afhersket, men selv til To syndes Verdens-Riget for snevert, og det vilde virkelig været en stor Ulykke, om *Antonius* havde faaet Lov til, som han begyndte, at udstykke *Asien* til den *Ægyptiske Dronning* og til *Smaa-Tyranner* af sit Blod, thi da havde Rom seiret og Verden lidt forgæves.

For nu at betragte det sidste Optrin i den blodige Revolution fra det rette Stade, maae vi med *Antonius* begive os til *Alexandrien*, men kan naturligviis hverken opholde os der saa længe eller finde Opholdet saa behageligt som *Antonius*. *Kleopatras* fine Dannelse og omfattende Sprog-Kundskab viser os imidlertid, at *Ptolomæer-Tiden*, trods al sin Fordærvelse, nok kunde være et Syn værd, naar 641den ikke var endnu meer indhyllet i Mørke for os, end *Pharaonernes* Alder, men det er den; thi at vi kan regne *Ptolomæerne* op med deres Tilnavne og Mord paa hinanden, nytter os slet ikke, og næsten Alt hvad *Alexandriens* Penne ellers kan have stræbt at redde fra Glemsel er nedsunket deri med *Appians Ægyptiske Historie* ^{*}Appians Borger-Krig II. 90. V. 1.. I det vi derfor maae overlade til *Skole-Historien*, at indskiærpe Vigtigheden af Bog-Giemmet og det lærde Væsen i *Alexandrien*, maae vi her indskrænke os til at oplyse *Ptolomæernes* Forhold til *Rom*.

Allerede den anden *Lagide*, med Tilnavn *Philadelphos* stod i Venskab med *Romerne*, men ogsaa med *Karthaginsere*, og nægtede derfor begge Parter Bistand i den første Puniske Krig, med den vittige Anmærkning, at det var mod sine Fiender, ei mod sine Venner, Man førde Vaaben. Vel fik nu *Romerne* godt Indpas i *Ægypten*, da de paatog dem Formynderskabet for *Philopators* lille Søn, som den *Makedoniske Philip* og den *Syriske Antiochos* vilde plukket; men, efter *Polybs* Vidnesbyrd, havde det dog ikke ret nogen Art med *Romernes* Herredom ved *Nilen*, førend efter at *Popilius* med et Brev fra Raadet havde drevet *Antiochus Epiphanes* ud af Landet og dermed viist *Ægypterne*, hvad "Fædrene" kunde udrette blot med et Penne-Strøg. Dengang sloges nemlig to Brødre, *Philometor* og *Physkon*, om Thronen, og den Sidste, som kom til Kort haabede da at gjøre sin Lykke, ved selv at gaae til *Rom* og tale sin Sag. Vel blev det nu der beviist, at *Philometor* havde behandlet ham med en i *Alexandrien* mageløs Ædelmodighed, da han kunde taget Livet af ham, men havde deristend afstaaet ham *Kyrene*, men, siger *Polyb*, da *Romerne* indsaae, det var til deres Fordeel 642at et Rige blev rigtig deelt, som i gode Hænder let kunde voxte dem over Hovedet, saa brugte de deres gamle Kneb, tog *Physkon* i Forsvar og tildømde ham *Kypern*, som han forlangde ^{*}*Polyb* (*Gesandtskabs-Brudstykker*) CXIII.. Herved havde *Romerne* da Haand i Hanke og *Lagiderne* af begge Kiøn djævnledes siden bestandig saaledes, at *Ægypten* vilde været et let Bytte, men *Revolutionen* forvirrede Tanke-Gangen, saa da *Cato* den Yngre, Man veed ikke under hvad Paaskud, tog *Kypern* i Besiddelse, satte En af *Pompeis* Stat-Holdere (*Gabinus*) en fordrevet *Ptolomæos* paa Thronen i *Alexandrien*, istedenfor at føre Kronen til *Rom* og derved forebygge videre forargelig Misbrug ^{*}Plutarks *Antonius* og *Cato* hin Yngre.. Desaaarsag nærede *Pompeius* efter Slaget ved *Pharsal*, det urimelige Haab at finde Beskyttelse hos en Søn af denne sin Sætte-Konge, som dengang laae tilfældts mod sin Syster *Kleopatra*; men *Pompeius* blev naturligviis skuffet og skiøndt han trak *Cæsar* efter sig til *Alexandrien*, kom der dog endnu ingen Orden i Tingene ved *Nilen*. *Kleopatra* vidste nemlig saaledes at indtage *Cæsar*, at uagtet *Alexandrinerne* gjorde sig saa næsvise, at han engang, for at undgaae deres Paatrængenhed, maatte, ikke uden Fare, springe i Stranden, og uagtet han ved en ordenlig Seier over Kongen, fik Spydstage-Ret til Riget, begik han dog den Svaghed at sætte "Skiønheden" paa Thronen, som derved blev dobbelt tillokkende ^{*}Plutarks *Pompeius* og *Cæsar*. Appians Borger-Krig II. 90.. Dog siges der ensteds, at Hoved-Grunden, hvi han ikke gjorde *Ægypten* til *Provinds*, var, at han frygtede for, den *Romerske* Stat-Holder der vilde blive for mægtig, og det lader sig høre; thi *Appian* forsikkrer, han havde Sort paa Hvidt for, at da *Philadelphos* døde, var der i *Ægypten* 200000 Mand paa Benene, 40000 til Hest, 2000 Strids-Vogne paa 643Hjulene, 1500 Linie-Skibe i Søen, 300 Elephanter paa Stald, 740000 Talenter i Skat-Kammeret, og alskens Forraad i Tøi-Husene til det Dobbelte af den Styrke, Man brugde ^{*}Appians Fortale 10.. Vel tilføjer *Alexandrineren*, at det under de følgende Konger naturligviis gik meget tilbage, men deels spore vi dog endnu i *Kleopatras* Dage Overflødighed paa Alt undtagen Mod og Menneskelighed, og deels nøder *Sætte-Kongen* i *Ægypten* os nu idelig til at beundre et Lands Hjelpe-Kilder, der aldrig har været meer tilbage, end da han tog ved Roret.

Efter Slaget ved *Philippi* stævnede *Antonius* *Kleopatra* til at møde ham i *Kilikien* til, "skarpt Forhør og Doms Lidelse," fordi hun "hvis Hjerte var som et Due-Slag," havde paa det Kiærligste modtaget *Cæsars* *Mordere*, men hun kiendte sin egen Styrke og sin Dommers Svaghed, kom seilende som en Gudinde og vilde ikke engang paa en høflig Indbydelse komme til *Antonius*, saa han maatte selv ned til Stranden og hente eller rettere tilbede hende ^{*}Plutarks *Antonius*. Appians Borger-Krig V. 8.. Fra dette Øieblik af var han hendes

Slave, og da det, efter langt Kiævleri kom til Krig mellem ham og *Octavius*, hvis Syster han havde ægtet men for sin Herskerindes Skyld haanlig forskudt, kunde alle hans Romerske Venners Overtalelser ei bevæge ham til, at lade *Kleopatra* fare, blot saalænge Kvindagtighed var aabenbar paa sit urette Sted. Ægypterinden var da med i *Sø-Slaget* ved *Actium* (la Punta) i Mundingen af *Arta-Bugten*, men ikke ret længe, og da *Antonius* saae hende gjøre Seil med sine Stads-Galeier, kunde Intet hindre ham fra at følge efter, overladende sin Flaade og Krigs-Hær til dem selv og dermed til *Octavius*. Vel fik han siden i Sinde at forsvare sig i Ægypten, men da *Octavius* kun loe ad hans Udfordring til Tve-Kamp, og afslog et Udfald, han gjorde fra *Alexandrien*, var han aabenbar raadvild, til *Kleopatra*, ved at lukke sig inde og lade, som hun var død, hjælpe ham ud af Forlegenheden, thi hende vilde han følge som en tro Slave og lagde derfor strax Haand paa sig selv. *Kleopatra* prøvede nu paa at fængsle *Octavius*, men da hun mærkede, han ei engang kunde bevæges til at skaane hende for at føres i Triumph, siges hun ogsaa at have dræbt sig selv, skjøndt der over hendes Døds-Maade hviler et Slør, *Octavius* enten ikke har kunnet eller ikke villet borttage *Plutarks Antonius*. Dio Kassius L-LI. 1-15..

Saaledes blev da *Octavius Ægyptens* og hele Verdens Herre, saa der er faa Aars-Tal vi kunde ønske at vide saa nøie som det der hører til Slaget ved *Actium*; men *Sveton* spørge vi forgiæves om hvad vi ønske at vide, og skjøndt *Dion* har været saa betænksom at sige os Dag og Datum, som vi gjerne skienkede ham, har han dog glemt Aars-Tallet, fordi Tanke-Gangen i hans Tid, selv hos dem der skrev *Græsk*, var blevet saa *Romersk*, at de kun skildte Aarene ad med *Borgemester-Navne*, hvor aldeles ubetydelige og forvirrede disse nu end var blevet. Vi maae altsaa gaae en Omvei, for at komme til det mærkelige Aars-Tal, og lære da at skionne paa den Tjeneste, *Jøden* Joseph gjorde os, ved at forbinde *Ciceros* Consulat med den 179de Olympiade; thi da *Octavius* blev født under det Consulat, og hans Aar blev tit nok talt, kan vi derved ikke blot regne os til, naar Slaget ved *Actium* stod men ogsaa med hvilken Olympiade den *Christne Tids-Regning* begynder. Naar vi nemlig trække de 44 Aar, *Octavius Augustus* efter Slaget ved *Actium* var Ene om Alt, fra de 76, han i Alt opnaaede, da komme vi til Slaget ved *Actium* i det 32te Aar efter *Ciceros* Consulat, hvor med da saa omtrent den 186de Olympiade maa slutte, og da *Christi tredivte* Aar var det femtende efter Augusts Død, saa maa Christus være født ni og tyve Aar efter Slaget ved *Actium*, ved Begyndelsen af den 194de Olympiade *Svetons Augustus* 5. 8. 100. Lukas (Evangeliet) 1. 3. 4. *Josephs Oldskrifter* XIV. 4..

Herved mindes vi da yderst beleilig om den Begivenhed, som vel ingenlunde Alle vil erkiende for den Største og Glædeligste i hele Menneske-Slægten, men som dog unægtelig er det i *Augusts* og *Roms Historie*, og uden hvilken det er klart, vi enten aldrig var kommet til at skrive Historie, eller maatte erklæret *Nordens* Indlemmelse i det *Romerske* Rige for den sidste virkelige *Stats-Begivenhed* under Solen; thi selv i *Republikens* Dage var det jo ene de mærkværdige Folks Undertvingelse, der gjorde *Rom* historisk *mærkværdig*, og hvad skulde da Historien faaet at melde, efter Verdens Indtagelse, som paa mindste Maade kunde vække *Menneske-Aandens* Deeltagelse, naar ikke *Christus* havde stiftet et nyt Rige der, skjøndt i Grunden slet ikke verdsligt, dog satte hele Verdens-Riget i Bevægelse, saa det sprængte sig selv og gav Plads for den *ny Skabelse*, som *Middel-Alderens* Historie beskriver!

Kun ved denne glædelige Udsigt var det mueligt med Liv at følge *Dødens Aand* som den eneste Seier-Herre i alle de store Kamp-Lege fra den 124de til den 187de Olympiade, gennem halvtredie Aarhundrede, og hvem skulde da have Mod end sige Kraft til utrøstet at agte paa Dens Bedrifter gennem dobbelt saa langt et Tids-Rum, gennem de fem Aarhundreder fra Slaget ved *Actium* til *Romulus Augustulus*; Bedrifter, som, naar Man undtager de *Tiberiske* og *Neroniske*, vilde, naar vi tog Christendommen 646 bort, indskrænke sig til Slag med *Parther* eller *Perser* og *Germaner*, hvor, som Digteren siger, hvo end

-- i Græsset maatte bide,
Al Fordeel var paa *Dødens Side*!

Nu derimod, da vi veed, der ogsaa i *Stats-Historien* blev "*Udvei fra Døden*," skjøndt den, snoende sig gennem Helvede, var baade lang og trang, nu kan vi nok holde Øinene aabne for at see, hvordan den *Romerske Pluto* som en *Jupiter Capitolinus* agerede den *Olympiske Zeus*, skrev Almanakker, Mand-Tal, Forordninger, holdt Thing, spille Komædie og pyntede op i de Dødes Rige med allehaande Konster og Videnskaber, ja, vi kan ordenlig tage Deel saavel deri som i Befæstningen af *Menneske-Aandens* store Grav-Sted mod de vilde Dyr, fordi vi see, det maatte Altsammen skee, naar der af det "lillebitte Frø" fra *Palæstina* skulde opvoxe et nyt Friheds-Træ paa Jorden, i hvis Grene alle Himlens Fugle, opvakte som af Dvale fra de Døde, bygge Rede og istemme Svane-Sangen.

Vist nok hører Betragtningen af *Romer-Riget* under *August* og de følgende Keisere langt mere til *Kirkens* og *Skolens* end til *Statens* Historie; men naar vi kun veed, at *Menneske-Slægten*, skabt i Guds Billede, var ikke uddød med de *Borgerlige Selskaber*, men levende begravet med dem, til en glædelig Opstandelse, da følge vi ikke blot, som nu er skedt med inderlig Deeltagelse Dens hellige Levninger til Jorde, men betragte ogsaa gierne "Stedet, hvor de laae," og desuden har Christenhedens Historie kastet et forunderlig skinnende Lys paa alle menneskelige Forhold, saa vi har lært at see, de er i Grunden uadskillige. At en *Stat* uden *Kirke* er en *Jord* uden *Himmel*, der ei engang kan faae *Skin* af et *Borgerligt Selskab* uden ved en svovelblaa Lue fra *Helvede* eller uden *Hjelp* fra de "underjordiske Guder" (dii inferni), det kunde vel *Roms* Historie lære os, men at 647den sande *Kirke* fører *Staten* med sig og at den rette *Stat* søger sin Forklaring i en tilsvarende *Skole*,

det har først Christendommens og Christenhedens Historie sat i Lys, saa det nu er soleklart at en *Skole*, hvori Mennesket efterhaanden kommer til Forstand paa sig selv og alle sine Forhold, er ligesaavel det jordiske Maal for den rette *Stat*, som for Menneske-Slægten, da Mennesket naturligviis ikke er til for Statens Skyld, men Staten for Menneskets.

Havde vi nu en ligesaa god Beskrivelse af det i Rom *triumpherende*, som *Polyb* har givet os af det *stridende Tyranni*, ja, havde vi endog blot, hvad *Appian*, der selv var Stat-Holder i *Ægypten* under Keiser *Hadrian*, havde tiltænkt os, om *Romer-Rigets* Forfatning og *Ægyptens* Indlemmelse deri, da vilde de *fire* og *fyrretive Aar*, *August* sad paa Thronen ei synes os nær saa *borgerlig tomme*, som de staae hos *Velleius*, *Sveton* og selv hos *Dion*; thi vel er selv den bedste Indretning af et *Tyranni* kun en fattig og saare eensformig *Stats-Begivenhed*; men naar Staten først er slaaet ihjel, som den, udenfor *Jødeland*, var allevegne i *Augusts* Dage, da er det Bedste, Man kan gjøre, dog unægtelig at balsamere Liget paa *Ægyptisk* og give det en saadan "evig Boelig" som de *Ægyptiske Mumier* fik, hvor de livagtige Skygger af alle Livs-Yttringer omsvæve dem. Denne Lignelse er heller ingenlunde grebet i Luften, men givet af *Verdens-Historien* selv, som viser, at *Ægypten* var den ældgamle *Grav-Stat*, hvormed alle de Folk i Old-Tiden, der fik nogen udmærket *Stats-Indretning*, ligefra *Ebræerne* under *Moses* til *Romerne* under *August*, først kom i umiddelbar Berørelse. *Hvorvidt* eller *hvorfor* dette var nødvendigt, er en Opgave, hvis Løsning maa overlades til Skolens Historie, men paa *Kiends-Gierringen* maae vi blive opmærksom i Statens, saa 648naar vi see *Octavius* holde sit beskedne Indtog i *Alexandrien*, Haand i Haand med Philosophen *Arios*, for hvis Skyld han, efter sit eget Sigende, ligesaa meget som for *Alexander* den *Stores*, sparer Staden ^{*}*Plutarks Antonius*. *Dion* LI. 16., da lade vi det staae ved sit Værd, hvad de taledede sammen, men see nødvendig i deres Forbindelse et slaaende Billede paa den, der under *August* traadte i Kraft mellem *Romersk* og *Ægyptisk* *Stats-Konst*, tyranniske Begge, men Hin beregnet paa *Krig* og Denne paa *Fred*. Eensidig fulgt havde begge disse Systemer giendrevet sig selv, da *Ægypterne* var gaaet Glip ad *Freden* og *Krigen* kunde ikke længer føde *Romerne*, men naar *det Ægyptiske Politi* kunde forbindes med den *Romerske Krigs-Tugt*, da turde Man endnu haabe at gjøre Mand-Slæt til en ordenlig *Nærings-Vei*, der, istedenfor at opluge, beskyttede alle Andre til sin egen Fordeel. Da *Romerne* nu altid, som *Røvere*, kun havde elsket *Krigen* for *Triumphens* og *Fordelens* Skyld og *August* var kun *Halv-Romer*, paa *Fædrene-Side* en *Volsker* fra *Velletri*, som godt kunde taale at see Blod men ei at see vreed Mand under *Øine*; saa kunde Intet være ham meer velkomment, end *Ægyptisk* *Underviisning*, naar *Romer-Riget* kun havde fundet sine naturlige *Grændser*, og dem havde det nu aabenbar fundet ved *Donau* og *Rhin* saavelsom ved *Euphrat*. Naar Man derfor overalt holdt *Grændse-Vagt* ligesom der fra *Arilds-Tid* var holdt ved *Elephantine*, *Pelusium* og *Marea*, men holdt den paa *Romersk*, da turde Man haabe at sikkre sig hele den dannede og fordeelagtige Deel af den bekiendte Verden, og naar Man tillige havde en tilstrækkelig *Krigs-Magt* og et godt *Politi*, med skarpt afmaalte indbyrdes *Grændser*, i alle *Provindser*, da maatte enhver *Opstand* vel kunne kvæles i *Fødselen* og alle lovlige *Nærings-Veie* drives i *Fred*. Hertil at danne en *Kriger-Kaste* var umue⁶⁴⁹ligt, da den eneste Saadanne, der forslog til et *Verdens-Rige* "Roms *Borger-Skab*" var udartet, og *Soldater-Kolonierne* i *Italien*, der saaedes tykt efter *Slaget* ved *Philippi*, ødelagde kun *Byerne* og fyldte Landet med *Røvere*; men en *staaende Hær*, holdt i *Ørene* paa *Romersk* og stedse fornyet med Folk i deres bedste *Aar*, blev en *Skabning* af *August* og svarede giennem *Aarhundreder* til sin *Hensigt*. *Tjeneste-Tiden* blev *sexten Aar* i *Almindelighed* og *Tolv* ved *Liv-Vagten* (*Prætorianerne*) med bestemt *Sold*, *Belønning* for tro *Tjeneste* og *Udsigt* til de *høieste Æres-Poster*, selv til *Keiser-Thronen* for *Alle*, medens hele den øvrige *Befolkning*, selv *Stat-Holderne* indbegrebet, mistede *Ret* til at bære *Vaaben* ^{*}*Dion* LIII. 12-15. LIV. 7. 9. 15., og tydelige *Love* efterhaanden paa det *Skarpeste* ordnede alle de *personlige* *Forhold*. Indtil videre beholdt imidlertid baade *Ægypter*, *Jøder* og *Græker*, som *forhenværende* *Bunds-Forvandte Lov* til, i det daglige *Liv*, at følge deres egne gamle *Sæder* og *Skikke*, saa det var intet *Under*, at *August* blev *forgudet* i hele den dannede Verden, undtagen i *Jødeland*, hvor Man havde en *ordenlig Gud*, og fik af den *Romerske Keiser* kun en *grusom Tyran* for *Told* og *Skat*, som *Mose-Loven* ikke førde med sig.

Dette, tilligemed den høitidelige Erklæring at der nu *ikke* skulde *erobres Meer*, saa det var kun *Barbarernes Skyld*, naar *Janus-Templet* ikke stod lukket, udgjør omtrent, hvad vi maae kalde *Augusts* *universal-historiske Side*, som vi vel kunde ønske at see langt bedre oplyst, men som Man kun har fordunklet ved at sammensmelte den med hans *Romerske Side*, da det kan være os og kunde være hele Verden, paa *Rom* nær, det Samme, hvordan han kiørde i *Ring* eller spillede *Giæk* med *Senatet* og hvor broget det gik til i hans *huuslige Kreds*, naar De, der hverken vilde gjøre ham *Tyranniet* *stridigt* eller *arve* det efter ham, havde *taaleligere* *650*kaar og bedre *Udsigter*, end de under *Senatorernes* *Udsuelser* og *Revolutions-Krigen* nogensinde kunde ventet.

At en *vis Agrippa* og en *vis Mæcen* var *Augusts* *berømteste* *Med-Arbeidere*, den *Første* med *Haanden* og den *Anden* med *Hovedet*, er *noksom bekiendt*, men hvad de *egenlig førde* i deres *Skjold*, er *vanskeligt* at sige, da de *Romerske* *Historie-Skrivere* aldrig har for *Skik* at give os *Træk* af de *berømte Mænds* *virkelige Liv*, men give dem blot deres *Skuds-Maal* i meer eller mindre tilspidsede *Sentenser*, hvoraf vi i det *Høieste* lære hvad *Skribenten* tænkte om dem, som i de fleste *Tilfælde* er os *ligealdigt* og *altid* en *Bisag*. Turde vi, imidlertid tage *Kabinets-Raadet*, *August* skal have holdt med dem om den bedste *Brug* af *Enevolds-Magten*, for *Andet* end en *Retter-Gang*, *Dion* holdt med sig selv om *Augusts* *Bevæg-Grunde*, da maatte vi forestille os *Agrippa* som en *ærlig*, men *kortsynet* *Forfægter* af den med hans eget og mange andre *Sværd* *sønderhuggede* *Forfatning* og *Mæcen* derimod som en *klarøiet* *Stats-Mand*, der vilde det *Bedste*,

Omstændighederne tillod^{*}Dion LII. 1-40.; men saadanne hemmelige Efterretninger, som i Stilhed er blevet trehundrede Aar gamle, gjør Man bedst i at springe over og, i Mangel af Andet, nøies med det Skuds-Maal, en Samtidig har givet dem. *Velleius* Paterculus, lettelig den af alle de Romerske Skribenter, der havde mest Begreb om *Historie* og vanskelig mindre sandtru, siger nemlig om *Agrippa*: han var Tapperheden selv, mageløs modig, aarvaagen og utrættelig, slog til uden Omsvøb og havde prægtig lært at lyde men *kun* Een, thi imod alle Andre var han bydende tilgavns! *Mæcen* faaer derimod det Skuds-Maal, at naar der var Fare paa Færde, fandt Man ham lysvaagen paa sin Post og aldrig raadvild, men at saasnart det paa nogen Maade lod sig gjøre, laae han paa den lade Side, kvindagtigere snart end 651Kvinder selv, hvorfor *August* vel elskede ham lige høit men agtede ham mindre end *Agrippa* ^{*}*Velleius* II.. Dog, skille de to Navne ad, kan Man sagtens, da *Horats* har gjort *Mæcen* til et universal-historisk Navn paa alle dem, det smigrer uforskyldt at besynges som "høie Velyndere af Konster og Videnskaber," og herved mindes vi om, at *Augusts* Dage giennem mange Aarhundreder har baaret Navn af "Literaturens og Smagens gyldne Tid," fordi det var i dem, ved Opmuntring af *Mæcen* og ham, at blandt meget Andet, *Virgils*, *Horats*es, *Ovids* og *Livii* Mester-Værker kom for Lyset. Hvorvidt nu denne Skole-Tradition er Andet end en Gienlyd af Romernes ækle Selv-Roes, det hører vist nok ret egenlig til *Skolens Historie*; men da de Latinske Bøger ved, giennem tre Aarhundreder, at pløies og forgudes i alle de nye Folks Skoler, har havt en mageløs Indflydelse paa vor Betragtning af Alt, følgelig ogsaa af Folk og Stat, kan vi, desværre, heller ikke her forbigaae dem med Taushed. Hvad Lov *Livius* og i det Hele de Romerske Historie-Skrivere videnskabelig fortjene, har vi alt til Overflødighed seet deraf at selv i Roms Historie er *Grækerne* vore Hjemmels-Mænd, men hvad der især har virket fordærlig, er at de Latinske Mester-Stykker, paa "Satiren, Dulle og Drikke-Visen" nær, stod selv i deres Hjem-Stavn, som en Efterligning af det Fremmede, i *Modsætning* til *Folke-Livet*, og, som en dybt fordærvet, borgerlig forstyrret Tids Foster, i *Modsætning* til Alt hvad der i det *virkelige Liv* skal være Mennesket og Borgeren *helligt og dyrebart*. Den bittere, men naturlige Frugt af den Romerske Literaturs Forgudelse var derfor det Attende Aarhundredes vantro Oplysning, teatralske Dannelse og politiske Raseri til alle Sider, hvorved de *Gothiske* Stater trues med den samme Opløsning, som alt har truffet de *Romanske*, saa det er *nu* umueligt at 652være en *oplyst* Ven af det Folk og Borgerlige Selskab, Man tilhører, uden blot derfor at være en svoren Fiende af den Romerske Literatur betragtet som *Hoved-Element* i den studerende Ungdoms Dannelse. Fiendskabet maa være saameget mere brændende og uforsonligt hos os *kværsiddende* Nord-Boer, som vi er de eneste Folk i den dannede Verden, der, med eiendommelige *Sæder* og *Love* fra Arilds-Tid, undgik det *Romerske* Aag, har et Kæmpe-Liv at fortsætte og selv en gammel folkelig Skrift og Dannelse at følge, der alle Dage staae i samme Forhold til *Romersk* Liv og Tanke-Gang som *Gothernes* Øxer til *Romernes* Pande, saa her er ikke paa Forlig at tænke, men kun paa Liv og Død at kæmpe. Hvad *Virgil*, *Horats* og *Ovid* vinde hos os, det taber unægtelig *Edda* og *Bjovulfs-Drapen*, *Kæmpe-Viserne* og *Kingo*; bliver *Livius* og *Sallust* store Historie-Skrivere i vore Øine, da blive nødvendig *Heimskringla* og *Sagaerne* os ingen Ting og *Saxos* Krønike kun en Latinsk Stile-Bog, bliver *Romer-Retten* vor Lov-Bog, da lee vi kun ad *Valdemarene*, og med eet Ord: lode vi os *romanisere*, da gik Universal-Historien Glip ad sin Krands, *Menneske-Livet* ad sin jordiske Forklaring og Forsynet ad sit snart giennem to Aar-Tusinder kiendelige Øiemed; men derfor *skeer det ikke heller*.

Nær, paa et hængende Haar, var det skedt, da i Slutningen af det *Syttende* Aarhundrede det gamle Norden var næsten aldeles glemt over det gamle Rom og vore Lærde næsten uden Undtagelse skammede sig ved deres *Moders-Maal* og stræbde at glemme det over *Latinen*, men da vaagnede Folke-Aanden og slog Dommedags-Slag paa Latinerne, som *Herman* paa *Romerne*, da de i *Augusts* Dage kom *Norden* for nær, og her staae vi da med Eet, hvor vi kom fra, og see med Fornøielse, at denne samme *Vel653leius*, der med Fryd beretter, hvorlunde han selv stod med *Tiber ved Elben* og saae den *Romerske Flaade* fra *Gallien* styre ind i Floden paa vore Grændser, han fortæller flæbende (deflens), hvordan det, mens han stod ved *Donau*, gik *Varus* med hans tre *Legioner*, Ryttere og Tros, mellem *Rhinen* og *Elben*. Vel har vi ikke den udførlige Beskrivelse, han lovede os af denne Universal-historiske Begivenhed, som Man kan kalde en Germanisk Underskrift med Romer-Blod til Vitterlighed, paa det ellers lidt usikkre Brevskab, hvormed *August* havde erklæret *Rhinen* for sit Riges naturlige Grændse; men selv den korte Efterretning, han foreløbig gav er dog ubetalelig, og kan være os Nok, da Huggene, som holdne Vahre, her unægtelig var Hoved-Sagen.

Varus *Quinctilius*, siger *Romeren*, havde en mild Tænke-Maade og et stille Sind, var lidt langsom i alle sine Bevægelser, mere vant til at ligge i Leir end at rykke i Marken og saa god en Kiender af "Skattens Mynt," at han kom fattig til det rige Syrien, men lod Fattigdommen blive der og tog Rigdommen med sig. Denne Mand, som nu stod i Spidsen for vor Germaniske Hær, fik det Indfald, at Folk, der havde ikke Meer af *Mennesket* end Skikkelsen og Stemmen (nihil præter vocem membraque haberent hominum) og kunde ei engang tæmmes med Sværdet, dog lod sig formilde ved Retter-Gang, og med disse Forhaabninger slog han sig til Borge-Leie midt i Germanien, og drev hele Sommeren hen med at holde Thing og høre Sager, som i et Land der jubede over Fredens Velsignelser. Nu er de Folk imidlertid, midt i deres Raahed saa trædske og saa indgroet falske, (natum mendacio genus) som Ingen skulde troe, uden hvem der veed det af Erfaring, saa de gjorde *Varus* tryk ved at lade som de var meget usaattes, skiælde hinanden Huden fuld og saa taknemmelig velsigne "*Romer-Retten*," der jævned Trætten, hvori Man ellers lod Sværdet dømmes, 654og formildede saaledes de raae og grumme *Sæder*. Medens nu *Varus* reent glemde, han var i *Germanien*, og drømde sig paa Dom-Stolen i *Rom*, greb *Arminius* (*Herman*) Leiligheden til Udaad, og denne Unger-Svend, *Sigimer* Høvdings Søn, var en Kæmpe af en Karl, og Pokker til *Barbar*, letnem og hurtig af Begreb, Fyr og Flamme, saa Øinene spillede i Hovedet paa ham, og han havde fulgt med os paa hele det forrige Tog, vundet Romersk

Borgerskab og Ridder-Slag! Han stemplede nu, først med Faa og saa med Fleer, fik dem overbeviist om, at Man kunde faae Bugt med *Romerne* og fastsatte Tid og Time for Skielm-Stykket, som rigtig nok blev røbet af *Segest*, en fornem Mand af samme Folk, der var os tro, men kun forgiæves, thi *Varus* kunde slet ikke troe, Man vilde lønne ham saa ilde for al hans Godhed. Han fik ikke heller ret længe Tid til at betænke sig, før Ulykken skedte, den Største der timedes *Romerne* udenlands, siden *Crassus* faldt paa det *Parthiske* Tog. Ja, maa Man ikke nok græde: den ypperste Romerske Krigs-Hær i Sværd-Slag, i Mands-Tugt og Erfarenhed faldt her besnæret som et Offer for Anførereus Dorskhed, Fiendens Troløshed og Skæbnens Uretfærdighed, fandt ei engang, indhemmet af Skove, Moradser og Baghold, Leilighed til at kæmpe som den vilde, men maatte lade sig slagte af en Fiende, den altid havde *slaget som Fæ* (more pecudum trucidaverat) og kun levnet Liv i af Naade. Dog, skiøndt Anføreren fattedes Mod til at fægte, havde han det dog til at døe og faldt, efter sin Faders og Farfaders Exempel paa sit eget Sværd, men *Ceionius*, som overgav sig med Resten, var en Usselryg, som heller vilde falde paa Retter-Stedet end paa Val-Pladsen, og Legaten *Volumnius*, ellers en sædelig, skikkelig Mand, gav et stygt Exempel ved med Rytteriet at søge Rhinen, som han dog ikke naaede men fik den Straf at skydes i Flugten. *Asprenas* endelig, som ogsaa var 655 Legat hos sin Morbroder *Varus*, skylder Man det Vidnesbyrd, at han ved sin Kiækhed og Forsigtighed reddede to Legioner, men Somme vil rigtig nok sige, han var ikke saa god ved de Døde som ved de Levende, men plyndrede sine faldne Stal-Brødre, før han forlod dem ^{*}*Velleius II.*

Saavidt *Romeren*, hvem jeg ikke vilde formene paa sin Viis at fortælle den eneste universal-historiske Begivenhed i Old-Tiden, en Romer, saavidt jeg veed, er den bedste Hjemmel for, og Læseren vil sikkert være enig med mig om, at vi aldrig ved en bedre Leilighed kunde erindres om, hvad *Romerne* vilde gjort med *Tydskerne* og os, hvis de havde faaet Magten, og hvad der er vor Pligt at gjøre ved dem, da de er døde og vi er levende, nemlig hvad *Asprenas* gjorde: plyndre fra dem hvad de har røvet og overlade Resten til Ravne og Krager!

August skal være blevet saa fortvivlet, da han fik Tidende om Nederlaget, at han løb Panden mod Væggen og skreg: *Varus!* hid med mine Legioner; men det rører os ikke, saameget mindre, som vi veed, han var en *Skue-Spiller*, der gik med *høihælede* Skoe, fordi han selv fandt, han var for lav, og skal, da han 76 Aar gammel, gik ud af Verden, have speilet sig, spurgt om han ikke havde spillet sin Rolle godt og bedt de Tilstæde værende klappe ^{*}*Svetons Augustus 23. 73. 79. 99.* Hvad der er sandt deraf, blive *Romernes* Sag, som fortalde os det om deres forgudede Keiser, os er det Nok, at det var i deres Smag, saavel som et andet mærkværdigt Træk, der vist ei er opdigtet: at først førde *August* en *Sphinx* i sit Signet, saa en *Alexander* den Store og saa sit eget *Billede*, der blev det Faste baade hos ham og hans Eftermænd ^{*}*Svetons Augustus 50.* Dog, hvad *August* var som Menneske, bliver hans egen Sag 656og hvad han var som Romer, *Romernes* og som Hersker fortjener han det Efter-Mæle, han ønskede: at han modtog Rom af *Leer* og efterlod det i *Marmor*, thi dette Udsagn vil vi med *Dion* anvende ikke paa Husene i Rom men paa *Verdens-Riget* ^{*}*Dion LVI. 30.*